

**Розділ V. ПРОБЛЕМИ БОРТЬБИ
ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ПРАВООХОРОННА
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

УДК 343.985

О.Ю. Гаєрляк

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
"ТАКТИЧНА ОПЕРАЦІЯ"**

В статті проаналізовані основні концепції щодо визначення поняття "тактична операція", дослідженні обставини які відокремлюють його від будь-яких інших комплексів дій. На підставі проведеного аналізу запропоновано визначення терміну "тактична операція".

Ключові слова: *тактична операція, тактична комбінація, тактичний прийом, комплекс слідчих дій, сукупність слідчих (розшукових) дій.*

В статье проанализированы основные концепции определения понятия "тактическая операция", исследованы обстоятельства которые отличают его от любых других комплексов действий. На основании проведенного анализа предложено определение термина "тактическая операция".

Ключевые слова: *тактическая операция, тактическая комбинация, тактический прием, комплекс следственных действий, совокупность следственных (розыскных) действий.*

In the article the basic concept of the definition of "tactical operation", investigated the circumstances that distinguish it from any other complex actions. Based on the analysis of the proposed definition of the term "tactical operation."

Key words: *tactical operation, the tactical combination, complex investigations, collection of investigation (investigation) of action.*

Вчинення кримінального правопорушення завжди породжує зміни в зовнішньому середовищі, що впливають на формування слідчої ситуації. Засобами вирішення слідчих ситуацій є проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

Слідча практика свідчить, що проведення окремих процесуальних дій та тактичних прийомів є ефективними далеко не в усіх

випадках. Як правило, вони досягають мети лише тоді, коли реалізуються в сукупності, при проведенні тактичних операцій та комбінацій.

У криміналістиці вже досліджено види тактичних прийомів, проведено їх систематизацію, а також розроблено їх комплекси щодо огляду місця події, допиту, обшуку та інших слідчих (розшукових) дій. Але для слідчої практики на сучасному етапі розвитку цього вже не достатньо. Тому одним із завдань перед наукою є подальша розробка теоретичних і практичних засад використання комплексів слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, організаційно-технічних заходів з метою вирішення окремих питань розслідування в певній слідчій ситуації. Тож метою даної статті є аналіз концепцій визначення поняття "тактична операція".

Наукова постановка проблеми тактичної операції належить А.В. Дулову (1972р.), який перший звернувся до вивчення тактичних операцій як системи слідчих (розшукових) дій у розслідуванні кримінальних правопорушень [5, с. 23-26]. Погоджуючись з появою нової криміналістичної категорії та обґрунтовуючи її доцільність, Р.С. Белкін відмітив, що в існуючому виді, на той час, криміналістична тактика не відповідала потребам практики, оскільки обмежувалась розробкою рекомендацій, які розраховані на окремі слідчі (розшукові) дії. Між цим слідчий часто вирішує завдання, відповідь на які може бути знайдена тільки шляхом проведення низки слідчих, оперативно-розшукових, ревізійних та інших дій [1, с.116].

Незважаючи на те, що в науці розроблено теоретичні засади побудови й використання типових тактичних операцій, до теперішнього часу в криміналістиці не має єдиної думки щодо визначення тактичної операції і це питання залишається дискусійним. Для позначення комплексу тактичних прийомів, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій слідчого, їх різноманітних комбінацій при розслідуванні кримінальних правопорушень використовуються різні терміни, такі як "тактична операція" (С.Ф. Здоровко, В.А. Князев, В.Ю. Шепітько), "тактична комбінація" (Р.С. Белкін, А.Є. Михальчук), "криміналістична операція" (М.П. Яблоков, Г.А. Матусовський), "тактичний комплекс" (В.О. Образцов, О.Ю. Головін), "тактична комбінаційна операція" (Є.Г. Джакішев) та ін. [6, с.150; 7, с.67; 13, с.140;

8, с. 82; 10, с.59; 14, с.189; 11, с.156; 9, с.80-82; 2, с. 216; 3, с.25]. Відсутність єдиного погляду на визначення вказаного поняття викликає термінологічну плутанину, яка негативно впливає як на дослідження комплексів дій, що використовуються при розслідуванні окремих видів кримінальних правопорушень, так і на практику їх застосування.

Зокрема, Л.Я. Драпкін розглядає тактичну операцію як комплекс слідчих, оперативно-розшукових, організаційно-підготовчих та інших дій, які проводяться за єдиним планом та спрямовані на вирішення окремих проміжних завдань, що підпорядковані загальним цілям розслідування кримінальних правопорушень [4, с.54-55].

На думку Р.С. Белкіна термін "комбінація" кращий ніж "операція", оскільки він включає істотну вказівку на джерело, що об'єднує (єдиний задум) і розкриває сутність цього задуму - хитрування, прийом як засіб рішення завдання. Тактичну операцію науковець визначає як складну тактичну комбінацію, під якою розуміє сполучення однойменних та різнойменних слідчих (розшукових) дій, а інколи організаційно-технічних і оперативно-розшукових заходів, що носять забезпечувальний характер [8, с.82].

А.Е. Михальчук вважає, що категорія "тактична операція" ширше ніж "тактична комбінація", яка оптимально вміщує в собі тактичні прийоми, що застосовуються в процесі виконання окремих слідчих (розшукових) дій, спрямовані на вирішення конкретного проміжного завдання розслідування та обумовлені сформованою слідчою ситуацією [10, с.59].

У криміналістичній літературі висловлюються й інші думки стосовно визначення комплексу дій, що розглядається. Так, Е.Г. Джакішев об'єднав поняття "тактична комбінація" і "тактична операція" під терміном "тактична комбінаційна операція" та зазначив, що "саме в такій формі ці поняття не суперечать одне одному, а навпаки, взаємно одне одного доповнюють та можуть бути використані одночасно для характеристики всієї системи слідчих заходів" [3, с.25].

Досліджуючи дане питання О.Ю. Головін також зазначає, що завдання побудови стрункої і логічної системи понять сучасної криміналістики обумовлюється необхідністю введення в науку спеціального терміну, який позначає різноманітні дії слідчого об'єднані необхідністю вирішення певного завдання розслідування. Таким терміном він пропонує вважати словосполучення "так-

тичний комплекс", під яким розуміє різнорівневі системи слідчих (розшукових), оперативно-розшукових та організаційних дій, прийомів, спрямованих на рішення завдань, що стоять перед розслідуванням кримінальних правопорушень [2, с. 216].

Формуючи визначення терміну "тактична операція" необхідно встановити які ж обставини відокремлюють його від будь-яких інших комплексів дій. Так, В.О. Образцов при криміналістичному трактуванні цієї категорії вважає необхідним враховувати: 1) тактична операція це складна організована структура, що є складовою частиною пошуково-пізнавальної діяльності на досудовому розслідуванні; 2) вона проводиться для вирішення будь-якого завдання розслідування, яке виступає метою цієї операції; 3) предметно-практичні дії, що реалізуються в рамках тактичної операції, утворюють певним чином впорядкований комплекс, усі елементи якого тісно взаємопов'язані між собою, взаємодоповнюють та розвивають один одного; 4) коло вказаних дій включають не будь-які, а лише такі дії, які допускаються кримінальним процесуальним законодавством; 5) тактична операція організується та здійснюється під керівництвом і за участю слідчого, який здійснює кримінальне провадження; 6) загальним об'єктом тактичного впливу при проведенні вказаної операції є слідча ситуація, що склалася в ході незавершеного розслідування [12, с.79].

Але найбільш вдалою щодо критеріїв віднесення тих чи інших комплексів дій до тактичних операцій, вважаємо точки зору В.І. Шиканова, С.Ф. Здоровко, В.О. Образцова, В.Ю. Шепітько, які в їх понятті найбільш чітко вирізняють істотні ознаки цієї категорії. Так, наприклад, С.Ф. Здоровко до найбільш суттєвих ознак тактичної операції відніс: а) сукупність (комплекс, система) різномименних слідчих (розшукових) дій, а також (або) оперативно-розшукових заходів, а іноді й організаційно-технічних заходів. Тобто вона може являти собою комплекс різноманітних за своєю природою дій (процесуальних і непроцесуальних), а може об'єднувати однотипні дії (наприклад, декілька обшуків - тактична операція "груповий обшук", декілька допитів - операція "виявлення неправдивих свідчень"); 2) у кількісному відношенні це завжди дві й більше дії або два чи більше заходи; 3) дії, що входять до тактичної операції, повинні бути пов'язані, взаємозумовлені і взаємозалежні; 4) виконання дій припускає їх певну черговість (послідо-

вність) або одночасність; 5) операція відрізняється вибірковістю і спрямованістю на вирішення проміжного завдання розслідування, що, у свою чергу, обумовлює вибілеування, типізацію таких завдань; 6) операція відіграє рольову функцію щодо виду кримінального правопорушення; 7) система дій тактичної операції ситуаційно зумовлена, ефективна дія можлива лише в точно визначених слідчих ситуаціях [6, с.150].

На підставі вказаного можна зробити висновок, що тактична операція є відносно самостійною специфічною структурою діяльності в кримінальному провадженні, яка реалізується під контролем слідчого та за його участю для вирішення будь-якого завдання розслідування в умовах ситуації, що склалася.

Певне завдання розслідування може бути цілком та на належному рівні вирішене не шляхом проведення окремих слідчих (розшукових) дій або випадковим набором дій, а лише на підставі взаємопов'язаного їх комплексу об'єднаного єдиним задумом та в одне ціле в рамках операції, тобто тактична операція це не тільки доцільна форма, але й оптимальний захід, а також необхідна умова ефективного впливу на слідчу ситуацію.

Таким чином, під тактичною операцією ми пропонуємо розуміти комплекс обумовлених слідчою ситуацією взаємозалежних, скоординованих між собою тактичних прийомів, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій та заходів, проведених в певній послідовності особами, які розслідують кримінальне правопорушення з метою вирішення певної тактичного завдання.

Використана література:

1. Белкин Р.С. / Белкин Р.С. Очерки криминалистической тактики: Учеб. пособие. – Волгоград: ВСШ МВД РФ, 1993. – 200 с.
2. Головин А.Ю. / Головин А.Ю. Криминалистическая систематика. М., 2002. – 335 с.
3. Джакишев Е.Г. Проблемы совершенствования криминалистических приемов и средств борьбы с хищениями и иными корыстными преступлениями с сфере экономики. Автореферат дис. юрид. / Джакишев Е.Г. – Наук.-Алматы, 1994.
4. Драпкин Л.Я. Особенности информационного поиска в процессе расследования и тактика следствия / Драпкин Л.Я. Проблемы повышения эффективности предварительного следствия. Л., 1976. – С. 52-55 с.

5. Дулов А.В. О разработке тактических операций при расследовании преступлений. В сб.: 50 лет советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия (краткие тезисы докладов). Л., 1972.

6. Здоровко С.Ф. К вопросу о понятии и признаках тактической операции в криминалистике //Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України: науково-теоретичний журнал. Випуск № 4. - Л., 2000.

7. Князев В.А. О понятии тактической операции // Криминалистика и судебная экспертиза. - К.:Вища школа, 1982. - Вип. 25.

8. Криминалистика. Краткая энциклопедия / Автор-составитель Р.С. Белкин. - М.:Большая Российская энциклопедия, 1995.

9. Криминалистика: Учебник ./Под ред. В.А. Образцова. М. - Юрист, 1995.

10. Михальчук А.Е. понятие тактической операции при производстве следственных действий // Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы. - Саратов: Юрид.ин-т, 1990. - С.50-59

11. Магусовський Г. А. Основи методики розслідування злочинів, які вчиняються організованими злочинними групами // Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник / За ред. В. Ю. Шепітька. Х., 1998.

12. Образцов В.А. Криминалистика: Учеб. пособие. М. - Юриком, 1994.

13. Шепітько В.Ю. Криминалистика: Курс лекцій. - Харь-ков : "Одисей", 2003. - С. 352.

14. Яблоков Н.П. Криминалистика. Учебник для вузов. - М., 2000.

УДК 343.985

О.І. Ревенко

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ПО ПРОВЕДЕННЮ ДОПИТУ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

У статті, на підставі аналізу положень КПК України 2012 року щодо нормативно-правової регламентації проведення допиту та зіставлення їх з існуючими тактичними рекомендаціями по його проведенню, визначені напрями їх вдосконалення

Ключові слова: *тактична рекомендація, тактичний прийом, допит, очна ставка, одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб.*

В статье, на основе анализа положений УПК Украины 2012 года о нормативно-правовой регламентации проведения допроса и сопоставления их с существующими тактическими рекомендациями по его проведению, определены направления их совершенствования.

Ключевые слова: *тактическая рекомендация, тактический прием, допрос, очная ставка, одновременный допрос двух или более ранее допрошенных лиц.*